

Г.А. Семенов,
академік АЕН України, доктор економічних наук, професор,
м. Запоріжжя

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Вступ. Провідне місце в системі регулювання економіки держави, створення сприятливого фінансового середовища для швидкого розвитку ринкових відносин, забезпечення макроекономічної рівноваги в економіці належить бюджету. Він є невід'ємною частиною ринкових відносин і одночасно важливим інструментом реалізації державної політики.

Бюджет як одна з ланок фінансової системи відображає виробничі відносини, відтворює відносини розподілу й перерозподілу, опосередковує рух грошової маси.

Бюджету належить важлива роль у фінансовій системі держави. Через бюджет здійснюється фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що мають загальнодержавне значення, а також стосуються міждержавних відносин. За його допомогою перерозподіляється частина фінансових ресурсів між адміністративно-територіальними одиницями України з метою вдосконалення структури суспільного виробництва й забезпечення соціальних гарантій населенню. Бюджет є важливим інструментом держави, через який забезпечується контроль за станом виробництва в цілому.

Бюджет є складною економічною категорією, оскільки являє собою систему економічних відносин, що складаються в суспільстві в процесі формування, розподілу й використання централізованого грошового фонду країни, призначеного для задоволення суспільних потреб.

Ці відносини мають таку структуру:

- між державою й підприємствами в процесі мобілізації доходів, накопичень і фінансування з бюджету;
- між державою й населенням в процесі розподілу й перерозподілу національного доходу;
- між ланками бюджетної системи при бюджетному регулюванні.

Дослідження й аналіз структури зазначених відносин дає змогу зрозуміти економічний зміст бюджету, глибше виявити його роль у розподільчих процесах. Бюджетні відносини, що відображають зміст державного бюджету, функціонують у визначених формах — суспільних і організаційних.

Втілюючи внутрішньобюджетні відносини в зазначених формах, держава організовує бюджетні вза-

мовідносини по централізації бюджетних ресурсів в розпорядження органів влади, які наділені правом представляти інтереси держави і від її імені здійснювати певні функції.

За допомогою організаційних форм держава «вибудовує» внутрішньобюджетні відносини стосовно форм державного і адміністративно-територіального устрою. Сформовані бюджетні взаємовідносини одержують матеріально-речове втілення у відповідних фондах грошових коштів, створюваних у розпорядженні органів державної структури. Впливаючи на процеси формування бюджетних відносин (шляхом зміни принципів, методів, способів формування доходів і видатків, їх регулювання і т.п.), держава коректує встановлені бюджетні взаємовідносини, регулює канали проходження бюджетних потоків, уточнює пропорції розподілу централізованих ресурсів і забезпечує управління внутрішньобюджетними відносинами, а через бюджетні відносини — економічними процесами.

Таким чином, завдяки організаційним формам внутрішньобюджетних відносин стає можливим використання бюджету для забезпечення міжтериторіального розподілу суспільного продукту, регулювання народногосподарських пропорцій, управління економічними процесами на макро- і мікрорівні.

Місцеві бюджети можна розглядати у двох аспектах. По-перше, як організаційну форму мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування. По-друге, як систему фінансових відносин, що складаються між місцевими та державним бюджетами, а також усередині сукупності місцевих бюджетів.

Як організаційна форма мобілізації доходів і здійснення витрат місцевими органами самоврядування місцеві бюджети — це балансові розрахунки, які відповідають вимогам складання балансів, тобто вони мають доходну й витратну частини, у їх основі покладено принципи збалансування тощо.

Тому можна стверджувати, що місцеві бюджети — це балансові розрахунки доходів і витрат, які мобілізуються й витрачаються на відповідній території.

Водночас місцеві бюджети слід розглядати як важливу фінансову категорію, основу якої становить сис-

тема фінансових відносин, а саме: відносини між місцевими бюджетами й господарськими структурами, що функціонують на даній території; відносини між бюджетами й населенням даної території, що складаються при мобілізації й витраченні коштів місцевих бюджетів; відносини між місцевими бюджетами різних рівнів щодо перерозподілу фінансових ресурсів; відносини між місцевими бюджетами й державним бюджетом.

Місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним фактором регіонального розвитку. Наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, що передбачено Конституцією, Бюджетним кодексом України та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 27.05.97р. № 280/97-ВР, активізує господарську діяльність, дозволяє їм розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати економічний потенціал регіону, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів. В кінцевому підсумку все це розширює можливості місцевих органів влади у більш повному задоволенні потреб населення.

Місцеві бюджети є основним каналом доведення до населення кінцевих результатів суспільного виробництва, що спрямовуються на суспільне споживання. Через місцеві бюджети суспільні фонди споживання розподіляються в територіальному і соціальному розрізах. Разом з іншими ланками бюджетної системи місцеві бюджети є одним з головних інструментів реалізації на практиці програми економічного і соціального розвитку як регіонів, так і країни в цілому.

Важливим при розкритті економічної сутності бюджету є розгляд його функцій: розподільчої, контрольної, функції по забезпеченню існування держави.

Прояв розподільчої функції зумовлений тим, що у відносини з бюджетом вступають майже всі учасники суспільного виробництва. Основним об'єктом бюджетного розподілу й перерозподілу є чистий дохід, що створюється в суспільстві. Через розподільчу функцію бюджету відбувається зосередження грошових коштів в руках держави і їх подальше використання з метою задоволення суспільних потреб. Розподіл і перерозподіл грошових коштів відбувається між окремими галузями і сферами діяльності, між окремими групами населення. У результаті розподілу і перерозподілу здійснюється формування основних фондів грошових ресурсів — державного й місцевих бюджетів, фондів соціального страхування, фондів зайнятості та ін.

Контрольна функція бюджету заключається в тому, що при формуванні доходів фінансовий контроль здійснюється за правильністю здійснення різних видів податків, мобілізацією інших джерел доходів,

дотриманням встановлених пропорцій між ними, визначенням податкової бази. При витраченні бюджетних коштів контролюється ефективність їх використання за цільовим призначенням. Фінансовий контроль здійснюється за виробництвом, розподілом і споживанням сукупного суспільного продукту і національного доходу.

Функція бюджету по забезпеченню існування держави ставить своєю метою створення матеріально-фінансової бази функціонування держави, утримання апарату управління країною, законодавчої, виконавчої влади, правоохоронних органів.

Економічна сутність місцевих бюджетів проявляється в їх призначенні, а саме:

- формування грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих органів влади;
- розподіл і використання цих фондів між галузями народного господарства;
- контроль за фінансово-господарською діяльністю підприємств та організацій, підвідомчих цим органам влади.

Як економічна категорія, місцеві бюджети відображають обумовлену адміністративним поділом і бюджетним устроєм держави сферу економічних відносин суспільства, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням централізованих грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні місцевих органів влади і призначених для соціально-економічного розвитку конкретних регіонів країни.

Основні положення. На сьогоднішній день формування місцевих бюджетів регулюється Бюджетним кодексом України [1], законом України «Про місцеве самоврядування» [2], законами України про оподаткування та законами України про Державний бюджет на відповідний рік [3—7]. Місцевий бюджет містить в собі надходження і витрати на виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати складають єдиний баланс відповідного бюджету [8].

Доходи бюджету — усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, дарунки, гранти).

Доходи бюджету класифікуються за такими розділами:

- 1) податкові надходження;
- 2) неподаткові надходження;
- 3) доходи від операцій з капіталом;
- 4) трансферти.

Податковими надходженнями визнаються передбачені податковими законами України загальнодержавні і місцеві податки, збори та інші обов'язкові платежі.

Неподатковими надходженнями визнаються:

- 1) доходи від власності та підприємницької діяльності;
- 2) адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу;
- 3) надходження від штрафів та фінансових санкцій;
- 4) інші неподаткові надходження.

Трансферти — це кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Склад доходів, що формують бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, міські, районні, сільські та селищні бюджети, як вже зазначалося, регулюється Бюджетним кодексом України.

До доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, належать такі податки і збори (обов'язкові платежі) [9]:

- 1) податок з доходів фізичних осіб;
- 2) державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам;
- 3) плата за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних рад;
- 4) плата за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що справляється виконавчими органами відповідних рад;
- 5) плата за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності (за винятком плати за придбання торгових патентів пунктами продажу нафтопродуктів (автозаправними станціями, заправними пунктами), що справляється виконавчими органами відповідних рад;
- 6) надходження адміністративних штрафів, що накладаються виконавчими органами відповідних рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;
- 7) єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва у частині, що належить відповідним бюджетам.

Для забезпечення реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм територіальних громад доходи бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, які враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, формуються за рахунок [10]:

- 1) 25 відсотків податку з доходів фізичних осіб;
- 2) 25 відсотків плати за землю;
- 3) плати за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати.

Для забезпечення реалізації спільних соціально-

економічних і культурних програм територіальних громад доходи районних бюджетів, які враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, формуються за рахунок:

- 1) 50 відсотків податку з доходів фізичних осіб, що сплачується (перераховується) на території сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань;
- 2) 15 відсотків плати за землю, що сплачується на території сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань;
- 3) плати за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються районними державними адміністраціями;
- 4) плати за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що сплачуються (перераховуються) згідно з Законом України «Про податок з доходів фізичних осіб» районними державними адміністраціями;
- 5) надходження адміністративних штрафів, що накладаються районними державними адміністраціями або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями.

Надходження до бюджету розвитку місцевих бюджетів включають:

- 1) кошти від відчуження майна, яке знаходиться у комунальній власності, в тому числі від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення;
- 2) надходження дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, що є у власності відповідної територіальної громади;
- 3) кошти від повернення позик, які надавалися з відповідного бюджету до набрання чинності цим Кодексом, та відсотки, сплачені за користування ними;
- 4) кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням відповідної ради;
- 5) запозичення, здійснені у порядку, визначеному цим Кодексом та іншими законами України (крім випадку, передбаченого статтею 73 цього Кодексу);
- 6) субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів. Що ж стосується видатків місцевих бюджетів, то вони відображають ті ж самі економічні відносини, що і видатки державного бюджету. Це ті економічні відносини, які виникають у зв'язку з розподілом централізованих грошових коштів, що знаходяться в розпорядженні місцевих органів влади. В Бюджетному кодексі України вказано, що видатки місцевих бюджетів включають бюджетні призначення, встановлені рішенням про місцевий бюджет, на конкретні цілі, що пов'язані з реалізацією програм, перелік яких визначено статтями 88-91 цього Кодексу.

Міжбюджетні відносини. Проблема фінансового забезпечення розвитку територій стоїть фактично перед усіма країнами. Суть її в тому, що адміністративно-

територіальні утворення мають неоднаковий природно-ресурсний і фінансовий потенціали (зокрема, податкову базу). З формуванням нової економічної структури економіки України зростає відповідальність місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за забезпечення соціальних гарантій.

Як переконує досвід розвинутих країн, фінансові проблеми регіонів розв'язуються шляхом реформування всієї системи місцевих бюджетів і міжбюджетних відносин. Метою такого реформування є створення надійної, раціональної системи фінансових відносин між різними рівнями держави. Недостатня ефективність їхнього функціонування може стати (і стає) фактором гальмування суспільного розвитку, провокує загострення суспільних протиріч, викликаних суттєвою диференціацією рівнів фінансового забезпечення між окремими адміністративно-територіальними одиницями [11].

Значення міжбюджетних трансфертів як фактора суспільного розвитку зростає разом із перерозподілом функцій центральних органів влади на користь місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування, тобто з деконцентрацією та децентралізацією. Децентралізація не лише збільшує роль місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування при наданні окремих суспільних благ, а й породжує необхідність пошуку нових підходів до здійснення фінансового вирівнювання тобто забезпечення місцевих бюджетів фінансовими ресурсами відповідно до видаткових функцій.

Міжбюджетні відносини — це взаємовідносини, що виникають між органами державної влади, місцевими органами виконавчої влади, а також між органами місцевого самоврядування щодо розподілу функцій, повноважень, сфер відповідальності у здійсненні видатків та формуванні доходів бюджетів [12].

Міжбюджетні відносини є внутрішніми бюджетними потоками, які відображають перерозподіл видатків і доходів між різними рівнями бюджетного устрою.

У сфері бюджетного забезпечення регіонального та місцевого розвитку в Україні складається неоднозначна ситуація. Бюджетна система ґрунтується на таких принципах: окремі види податків повністю закріплені за рівнями бюджетів, більша частина податків є регульованою.

Існуючий в Україні принцип формування бюджетів сприяє формуванню розтратної системи бюджетних відносин. Законодавче встановлений принцип відокремлення місцевої влади від державної закріплюється принципом послідовного розподілу фінансових джерел і коштів. Залишки «бюджетної матрешки» не дозволяють проводити єдину політику пріоритетів затрат [13].

Самостійність місцевих бюджетів в Україні гаран-

тується власними і закріпленими за ними на стабільній основі частками загальнодержавних доходів, правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів. Однак регіональні органи влади мають досить низький ступінь незалежності щодо розпорядження власними надходженнями, тому регіони не можуть забезпечити соціально-економічний розвиток за рахунок власних надходжень. Місцева влада може використовувати податки і збори тільки в межах конституційних функцій. Податкова автономія обмежується лише правом запровадження місцевих податків і зборів згідно встановленого законодавством переліку і в межах, визначених Верховною Радою, а також користуванням місцевими пільгами.

Видатки, на які місцеві органи влади мають реальний вплив, складають не більше 25 % від загального обсягу зведеного бюджету. Видатки місцевих бюджетів більшою мірою зорієнтовані на поточне споживання, а не на перспективний розвиток.

Наступною перешкодою на шляху формування самодостатніх у фінансовому плані місцевих бюджетів є той факт, що база оподаткування місцевими податками і зборами досить нерівномірно розподілена по території України. Це зумовлено нерівномірністю розміщення виробничого потенціалу по територіях, різною густотою населення, нерівномірністю природних та інших ресурсів (соціальних, вікових), наявністю різних потреб окремих територій у бюджетних видатках.

Іншими основними чинниками, що впливають на фінансовий стан органів місцевого самоврядування, є: неможливість встановлення об'єктивних тарифів зі сплати житлово-комунальних послуг; відсутність навичок фінансового управління бюджетними ресурсами в ринкових умовах; неможливість доступу до альтернативних бюджетних джерел залучення фінансових ресурсів для задоволення власних фінансових потреб.

Розбудова економічно самодостатніх адміністративно-територіальних одиниць — нагальна вимога часу. Передусім це залежить, як було сказано вище, від наповненості місцевих бюджетів та ефективного витрачання ними коштів, а також значною мірою від чіткого розмежування функцій і повноважень між центральними та місцевими органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування [14].

Згідно з Бюджетним кодексом, здійснено досить чіткий розподіл видів видатків між рівнями бюджетів: починаючи від Державного бюджету і до сільських і селищних бюджетів. Встановлено доходні джерела місцевих бюджетів усіх рівнів. Головними позитивними здобутками у сфері міжбюджетних відносин після прийняття Бюджетного кодексу стали такі.

Уведення формульної системи розрахунку трансфертів, що мало такі наслідки:

— трансферти не залежать від рівня фактичного виконання доходів та видатків місцевих бюджетів у наступному бюджетному році;

— трансферти не позбавляють органи місцевого самоврядування стимулів заощаджувати на видатках і спонукають їх нарощувати доходи;

— у місцевих органів влади з'являється стимул до пошуку додаткових можливостей наповнення місцевих бюджетів, до економії ресурсів, реалізації соціальних програм місцевостей.

Модифікація механізму субвенційних платежів. Більшість субвенцій місцевим бюджетам фінансуються за рахунок загального фонду, що разом із статусом захищеної статті бюджету дає досить підстав для впевненості в повному фінансуванні відповідних бюджетних призначень.

Поділ доходів місцевих бюджетів на ті, що враховуються, і такі, що не враховуються під час обрання міжбюджетних трансфертів.

Однак практика формування міжбюджетних відносин згідно з Бюджетним кодексом мала окремі негативні моменти. Однією з основних проблем є відсутність принципу пропорційності фінансових засобів, що мають закріплюватися за територіальними громадами, зважаючи на обсяг їхніх повноважень. Крім того, існують й інші проблеми, деякі з них розглянемо.

У місцевих органів влади відсутні стимули до збільшення доходів саме в регіонах-донорах (тих, що передають кошти до Державного бюджету України).

У результаті застосування чинної схеми міжбюджетних трансфертів складається ситуація, коли органи місцевого самоврядування позбавлені можливості самостійно вирішувати власні проблеми:

— одні через залежність від дотацій, інші — через те, що зайві кошти вилучаються. Тому органи місцевого самоврядування не мають стимулів для ефективнішого розвитку інфраструктури, оскільки вигідніше залишатися реципієнтом, ніж переходити у розряд донорів.

Незважаючи на те, що Бюджетним кодексом закріплено за місцевими бюджетами на довгостроковій основі понад 16 різних джерел доходів, які не враховуються під час розрахунку міжбюджетних трансфертів, фіскальні повноваження по них місцевих органів влади (можливості змінювати податкову базу, ставку) залишаються незначними.

Місцеві ради мають право встановлювати ставку місцевих податків або суму збору в межах, визначених ще Декретом Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 року (зі змінами та доповненнями) «Про місцеві податки та збори», а також звільняти від сплати податків і надавати пільги по місцевих податках.

Органи місцевого самоврядування не зацікавлені у збиранні й у раціональному впровадженні тих доходів, що не враховуються при розрахунку міжбюджетних трансфертів.

Бюджетним кодексом територіальні громади поставлені у досить нерівні відносини між собою. «Бюджетотворюючі» території не завжди відповідають економічному потенціалу. На таких територіях коштів бюджету вистачає тільки на забезпечення діяльності органів управління.

Багатоканальна система фінансування бюджетних галузей украї не ефективна. Незлагоджено контроль за цільовим спрямуванням коштів. Невизначено і державних стандартів щодо рівня фінансування тих чи інших бюджетних потреб [15].

Наступна проблема — нестабільність структури надходжень, що не дає можливості місцевим органам влади прогнозувати соціально-економічний розвиток підлеглої території. Серед інших проблем міжбюджетних відносин можна назвати: низький рівень обґрунтованості й прогнозованості доходної частини місцевих бюджетів; нерегульованість відносин на рівні район — місто районного значення, селище, село; невнесення до місцевих бюджетів коштів, необхідних на утримання об'єктів соціальної інфраструктури, що переходять у комунальну власність; невирішеність питань подолання заборгованості між бюджетами різних рівнів за взаємними розрахунками.

Отже, бюджетна система України сьогодні недостатнім чином відповідає потребам регіонального розвитку. Надмірна централізація фінансових потоків призводить до того, що органи місцевого самоврядування не мають можливості реалізовувати у повній мірі свої повноваження.

Незначущість власної доходної бази породжує залежність від вказівок центральних органів влади. А неможливість проведення власної політики у задоволенні місцевих інтересів зменшує авторитет органів місцевого самоврядування, і це ставить під сумнів перспективи розвитку демократичних відносин на місцевому рівні й у масштабах усієї країни. Тому необхідна подальша реформа з метою посилення самостійності місцевих бюджетів.

Виконання бюджету за 2006 рік. За 2006 рік загальна сума надходжень до бюджету міста склала 1153,4 млн грн. До загального фонду надійшло доходів у сумі 799,2 млн грн, в тому числі офіційні трансферти — 169,2 млн грн. Без врахування офіційних трансфертів планові показники по доходах загального фонду (622,3 млн грн) виконані на 101,2 відсотка. Забезпечено виконання всіх основних джерел доходів, крім податку на прибуток підприємств, що належать до комунальної власності (99,2 відсотка). Порівняно з 2005 ро-

ком фактичні надходження податків і зборів до загального фонду збільшились на 122,4 млн грн, або на 24,1 відсотка, у тому числі за податком з доходів фізичних осіб — на 107,1 млн грн, платі за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності — на 3,6 млн грн, платі за землю — на 3,8 млн грн, місцевих податках і зборах — 0,8 млн грн, надходженнях від розміщення в установах банків тимчасово вільних бюджетних коштів — на 7,2 млн грн.

Найбільшу питому вагу в фактичних надходженнях загального фонду займають: податок з доходів фізичних осіб — 75,3 відсотка, плата за землю — 7,3 відсотка, єдиний податок для суб'єктів малого підприємства — 4,6 відсотка, плата за торгові патенти — 3,1 відсотка, місцеві податки і збори — 2,5 відсотка.

Станом на 01.01.2007 року до бюджету міста надійшло 10,6 млн грн податку на прибуток підприємств комунальної власності або 99,2 відсотка. У зв'язку зі зменшенням надходжень запланованих асигнувань на будівництво транспортної магістралі через р. Дніпро у м. Запоріжжі КП «Управління капітального будівництва» перераховано податку на прибуток на 0,9 млн грн менше запланованого на 2006 рік. У зв'язку зі збільшенням надходжень по податку на прибуток підприємств комунальної власності у 2006 році у порівнянні з запланованими показниками по таких підприємствах: КП «Запорізьке інвестиційне агентство» — на 0,5 млн грн, КП «ВРЕЖО № 1-11,13» — на 0,6 млн грн та завдяки оптимізації доходів та витрат комунальних підприємств, недовиконання плану по зазначеному податку становить лише 82,7 тис. грн.

Надходження до спеціального фонду бюджету становлять 354,2 млн грн, у тому числі субвенції — 138,6 млн грн, податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів — 16,8 млн грн, плата за придбання торгових патентів пунктами продажу нафтопродуктів — 0,3 млн грн, надходження коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва — 0,8 млн грн, власні надходження бюджетних установ — 54,9 млн грн, збір за забруднення навколишнього природного середовища — 4,0 млн грн, надходження до єдиного цільового фонду міської ради — 56,5 млн грн, надходження від відчуження майна комунальної власності — 42,0 млн грн, надходження від продажу землі — 40,3 млн грн. Без врахування офіційних трансфертів план по доходах спеціального фонду виконаний на 112,6%. Виконавчим комітетом міської ради та районними адміністраціями спільно з податковими органами протягом року проводилась робота із забезпечення виконання бюджету міста. Проведено 199 засідань міської та районних комісій з питання забезпе-

чення своєчасності і повноти сплати податків, зборів та погашення заборгованості із виплати заробітної плати та інших соціальних виплат. Керівникам 74 підприємств встановлені строки погашення заборгованості із заробітної плати та інших соціальних виплат на загальну суму 7,5 млн грн. Станом на 01.01.2007 року виплачено 93,6 відсотка зобов'язань або 7,0 млн грн. Внаслідок роботи комісій 161 підприємством погашена заборгованість із заробітної плати на суму 8,7 млн грн. Завдяки проведеній міською радою та її виконавчим комітетом роботі протягом 2006 року доходна частина бюджету міста була збільшена проти попередніх показників на 27,6 млн грн, що надало можливість провести уточнення бюджету та забезпечити видатки на заробітну плату та розрахунки за спожиті бюджетними установами комунальні послуги та енергоносії з урахуванням зростання цін та тарифів. Бюджет міста по видатках виконаний в обсязі 1146,3 млн грн, в тому числі по загальному фонду — 795,9 млн грн, спеціальному фонду — 350,4 млн грн. Видатки загального фонду спрямовані на утримання установ освіти в сумі 227,1 млн грн, охорони здоров'я — 181,6 млн грн, культури і мистецтва — 17,5 млн грн, фізичної культури і спорту — 8,4 млн грн, органів місцевого самоврядування — 47,0 млн грн. На соціальний захист, соціальне забезпечення та компенсаційні виплати за пільгове перевезення окремих категорій громадян спрямовано 133,6 млн грн, (в тому числі за рахунок субвенцій з державного бюджету — 122,2 млн грн). Надано 271171 допомога сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям та інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам, 154779 чоловік отримали пільги та субсидії на житлово-комунальні послуги, 896 чоловік скористались пільгами та субсидіями на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу. Видатки житлово-комунального господарства становлять 42,2 млн грн, на заходи щодо запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха — 2,7 млн грн, обслуговуванню внутрішнього боргу — 15,8 млн грн та інше.

У структурі видатків загального фонду бюджету міста, як і у попередні роки, найбільшу питому вагу займають видатки на заробітну плату з нарахуваннями — 379,3 млн грн, або 47,7 відсотка. На оплату комунальних послуг та енергоносіїв спрямовано 47,5 млн грн, або 6,0 відсотка, медикаменти та перев'язувальні матеріали — 15,2 млн грн, або 1,9 відсотка, продукти харчування — 18,5 млн грн, або 2,3 відсотка, трансферти населенню — 134,2 млн грн, або 16,9 відсотка. Капітальні видатки склали 48,1 млн грн, з яких на придбання обладнання і предметів довгострокового користування — 2,7 млн грн, капітальний ремонт об'єктів — 4,4 млн грн, капітальні трансферти підпри-

мствам — 18,6 млн грн. Необхідно відзначити позитивні зрушення у структурі видатків, про що свідчить зменшення у порівнянні з минулим роком питомої ваги видатків на заробітну плату на 0,8 відсотка та зростання частки видатків капітального характеру з 2,6 до 6,0 відсотка.

У складі спеціального фонду бюджету видатки склали по: бюджету розвитку 188,7 млн грн, єдиному цільовому фонду міської ради — 57,0 млн грн, проведенню робіт, пов'язаних із будівництвом, реконструкцією, ремонтом та утриманням автодоріг — 15,4 млн грн, охороні та раціональному використанню природних ресурсів — 5,1 млн грн. Обсяг субвенцій з державного бюджету на погашення заборгованості громадян за житлово-комунальні послуги та енергоносії в рахунок часткової компенсації втрат від знецінення грошових заощаджень склав 13,5 млн грн, заборгованості минулих років з різниці в тарифах на теплову енергію, послуги водопостачання та водовідведення, що постачалися населенню, — 16,7 млн грн.

Кошти бюджету розвитку були спрямовані на:

— будівництво автотранспортної магістралі через річку Дніпро у м. Запоріжжя (за рахунок субвенції з державного бюджету та коштів бюджету міста) — 106,8 млн грн та 1,0 млн грн відповідно;

— реконструкцію стадіону по вул. Валерія Лобановського — 13,0 млн грн та на погашення заборгованості за виконані роботи по даному об'єкту минулих років — 0,5 млн грн;

— реконструкцію вул. Космічної від пр. Леніна до Південного ринку — 11,3 млн грн;

— реконструкцію мереж зовнішнього освітлення згідно з Програмою «Світло-2006» — 1,0 млн грн;

— будівництво 44-квартирних житлових будинків у сел. Павло-Кічкас для відселення з ветхих бараків — 3,2 млн грн;

— реконструкцію житлового фонду комунальної власності міста — 14,8 млн грн;

— реконструкцію об'єктів освіти — 4,8 млн грн;

— реконструкцію об'єктів охорони здоров'я — 4,7 млн грн;

— газифікацію міста — 1,5 млн грн;

— придбання вагонів для комунального електротранспорту — 3,9 млн грн та інше.

За рахунок коштів, які надійшли до Єдиного цільового фонду міської ради, проведені ремонти покрівель житлових будинків — 5,0 млн грн, стінових огорожень та під'їздів житлових будинків — 1,0 млн грн, внутрішньо-квартирних доріг, доріг приватного сектора та оновлення зелених насаджень — 7,8 млн грн, реконструкція стадіону по вул. В.Лобановського — 19,98 млн грн, реконструкція мереж зовнішнього освітлення міста — 1,5 млн грн, придбано меблі і облад-

нання лікувальними закладами міста на суму 0,4 млн грн, інсулінів та пероральних цукрознижуючих препаратів на суму 0,7 млн грн. Крім того, в рамках програм депутатського фонду міської ради здійснені видатки в обсязі 3,9 млн грн, із яких на покращання матеріально-технічного стану установ освіти та охорони здоров'я спрямовано відповідно — 1,8 млн грн та 0,6 млн грн; на благоустрій міста — 0,9 млн грн та інші.

Відповідно до рішення міської ради від 25.01.2006 № 5 «Про бюджет міста на 2006 рік» в цьому році була погашена основна сума боргу внутрішньої місцевої позики в обсязі 25,0 млн грн.

Протягом 2006 року забезпечена своєчасна та в повному обсязі виплата заробітної плати працівникам бюджетних установ з урахуванням підвищення розміру мінімальної заробітної плати.

У рамках проведення в місті експерименту із розробки та впровадження соціальних стандартів в 2006 році галузевими управліннями міської ради проведена робота із визначення показників державних соціальних стандартів та нормативів поточних витрат, які затверджені рішеннями міської ради і узгоджені з галузевими міністерствами. В установах охорони здоров'я приділено увагу розробці соціальних стандартів та нормативів зубного протезування, надання швидкої медичної допомоги та медичної допомоги хворим на хронічну ниркову недостатність та цукровий діабет.

За рахунок відповідної субвенції з державного бюджету проведеш видатки на суму 9,4 млн грн на придбання медикаментів, м'якого інвентарю, проведення поточних ремонтів та інші.

Висновки.

1. Важливою передумовою побудови демократичної держави є фінансова незалежність органів місцевого самоврядування. Фінансовий бік незалежності місцевих органів влади є визначальним адже від фінансових можливостей залежать в кінцевому підсумку їх реальні владні функції.

2. Механізм перерозподілу бюджетних коштів між різними ланками бюджетної системи, що діяв раніше, не відповідав принципам самостійності та фінансової незалежності місцевих органів влади. Переважали в основному адміністративні методи управління, внаслідок чого відносини між центральними та регіональними органами влади мали адміністративний характер.

3. Ступінь фінансової незалежності місцевих органів влади характеризує незалежність держави в цілому, потенційні можливості її економічного розвитку, рівень демократичних прав і свобод громадян. Держава не може успішно розвиватись та економічно процвітати, не даючи гарантій фінансової незалежності місцевим органам влади. Це об'єктивна необхідність формування нових економічних відносин.

4. Фінансову незалежність місцевого самоврядування треба розглядати насамперед як економічний простір для його діяльності у межах певної території на принципах економічної ефективності та економічної доцільності. Пріоритетною умовою в даному разі повинна бути сукупність територіальних інтересів, що відображають особливості економічних і соціальних умов регіону.

5. Для реального забезпечення принципів самостійності щодо складання і використання бюджетів усіх рівнів управління необхідно, щоб кожна ланка бюджетної системи мала чітку, визначену законом доходну базу, а взаємовідносини між державним і регіональним бюджетом будувались з урахуванням специфіки і перспектив соціально-економічного розвитку регіонів.

Література

1. **Бюджетний** кодекс України від 21 червня 2001 року № 2542-ІІІ.
2. **Закон** України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 27.05.97р. № 280/97-ВР.
3. **Закон** України «Про систему оподаткування в Україні».
4. **Декрет** КМУ «Про місцеві податки та збори» від 20 травня 1993 р.
5. **Рішення** Запорізької міської ради, Сайти Запорізької міської ради.
6. **Проект** Податкового кодексу України.
7. **Проект** Концепції реформування місцевих бюджетів.
8. **Єпіфанов А.О.** и др. Бюджет і фінансова політика України: Навч. посібник для студентів екон. фак. вузів / А.О. Єпіфанов, І.В. Сало, І.І. Д'яконова. — К.: Наук. думка, 2002.— 301 с.
9. **Розпутенко І.В., Федів І. О.** Державні фінанси: Формування і використання на місцевому рівні: Матеріали до лекц. курсу «Бюджет. процес і упр. фінансами»/ Укр. акад. держ. упр. при Президентові України. — К.: Вид-во УАДУ, 2003. — 100 с.
10. **Сунцова О.О.** Місцеві фінанси: Навч. посібник. — К.: Центр навч. літ., 2005. — 560 с.
11. **Деркач М.** Формування фінансової бази регіонів // Економіка України. — 1995. — № І. — С. 12—20.
12. **Кириленко О.П.** Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К.: НІОС, 2000. — 381 с.
13. **Кравченко В.І.** Фінанси місцевого самоврядування України: проблеми становлення (1989—2001). — К.: Видавничий дім «КМ Academia», 2001. — 460 с.
14. **Місцеві** бюджети, податки і збори (закон, практика, проблеми). — К.: Парламентське вид-во, 2000. — 232 с.
15. **Сунцова О.О.** Особливості організації формування доходної бази місцевих бюджетів //Аспекти самоврядування. — 2002. — №1. — С. 38—40.

ОПЦІЙНИЙ МЕТОД ОЦІНКИ БІЗНЕСУ

Процес приватизації, виникнення фондового ринку, розвиток системи страхування, перехід комерційних банків до видачі кредитів під заставу майна формують потребу в новій послугі — оцінці вартості підприємства (бізнесу). Вартість перш за все дає реалістичне уявлення про потенційні можливості підприємства, а процес оцінки бізнесу підприємств виступає підставою для вироблення стратегії його розвитку за допомогою спеціальних альтернативних підходів оцінки. Для того, щоб оцінка вартості бізнесу була достовірною і точною, необхідно строго дотримувати технологію оцінки, яка включає ряд послідовних етапів: визначення принципів оцінки, розробка плану оцінки об'єкту, визначення якнайкращого і найбільш ефективного способу використання об'єкту, збір і аналіз необхідної інформації. Точність оцінки вартості бізнесу залежить від правильності використання підходів та методів оцінки.

Перш за все зазначимо, що підходи до оцінки вартості бізнесу наведено в Міжнародних стандартах оцінки. За останні роки в Україні прийнято ряд законодавчих та нормативних актів щодо оцінки вартості підприємства [1—4]. Дослідженню підходів і методів оцінки вартості бізнесу присвячено низку наукових робіт вітчизняних і зарубіжних вчених [5—10].

За мету в статті поставлено дослідження опційного методу в прийнятті рішень в оціночній та управлінській діяльності.

В умовах гострої конкуренції суб'єкти підприємницької діяльності все більше розуміють потребу у

визначенні ринкової вартості їх бізнесу, традиційні підходи до оцінки якого досить повно наведено в спеціальній літературі [5—7]. При проведенні оцінки бізнесу визначається вартість усіх активів підприємства: нерухомого майна, машин і обладнання, складських запасів, фінансових вкладень, нематеріальних активів. Крім того, окремо оцінюється ефективність роботи підприємства, його минулі, теперішні і майбутні доходи, перспективи розвитку і конкурентне середовище на даному ринку. Проводиться порівняння оцінюваного підприємства з підприємствами-аналогами. На підставі такого комплексного аналізу визначається реальна оцінка бізнесу, як майнового комплексу, здатного приносити прибуток. Як правило, оцінюване підприємство — дуже складна структура, що об'єднує у собі значну кількість активів абсолютно різної природи — від нерухомого майна до ділової репутації підприємства. Тому оцінку бізнесу необхідно здійснювати з позицій усіх трьох оціночних підходів: витратного, дохідного та порівняльного (рис. 1). Ці підходи не використовуються ізольовано, а взаємно доповнюють один одного. Для оцінки бізнесу доцільно одночасно використовувати методи за різними підходами, які засновано на використанні певних властивостей підприємства, що впливають на величину його вартості.

Методи порівняльного та витратного підходів іноді об'єднують в групу статичних методів, оскільки при їх застосуванні не відбувається приведення різночасних грошових потоків до конкретного періоду часу.

Рис. 1. Підходи оцінки бізнесу